

Jaarverslag

2018

FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking

FOD Financiën

1	FINEXPO	4
1.1	ROL VAN FINEXPO	4
1.2	WIE KAN EEN BEROEP DOEN OP FINEXPO ?	5
1.3	VRAGENLIJST FINEXPO	5
1.4	VERGADERINGEN VAN HET COMITÉ IN 2018.....	5
2	COMMERCIEEL INSTRUMENT : INTRESTSTABILISATIE	6
2.1	AANTAL BEHANDELDE DOSSIERS.....	6
2.1.1	<i>Indeling per exportland .....</i>	<i>6</i>
2.1.2	<i>Valuta .....</i>	<i>6</i>
2.1.3	<i>Kredieten voor een bedrag van meer dan 50.000.000 EUR .....</i>	<i>7</i>
2.1.4	<i>Kredietbedrag.....</i>	<i>7</i>
2.2	MINISTERIËLE BESLUITEN – STABILISATIEDOSSIERS.....	7
2.2.1	<i>Indeling per exportland .....</i>	<i>7</i>
2.2.2	<i>Deviezen.....</i>	<i>7</i>
2.2.3	<i>Kredietbedragen.....</i>	<i>7</i>
3.	HULPINSTRUMENTEN : INTRESTBONIFICATIE, GIFT, TECHNISCHE ASSISTENTIE EN KMO INSTRUMENT	8
3.1	AANTAL BEHANDELDE DOSSIERS.....	8
3.2	INTRESTBONIFICATIES	8
3.3	INTRESTBONIFICATIES MET GIFT	8
3.4	GIFT.....	9
3.5	TECNISCHE ASSISTENTIE:.....	9
3.6	KMO INSTRUMENT (INNOVATIEF PRODUCT):	9
3.7	MINISTERIËLE BESLUITEN :.....	10
3.7.1	<i>Interestbonificatie met aanvullende gift: .....</i>	<i>10</i>
3.7.2	<i>Technische assistentie: .....</i>	<i>10</i>
3.7.3	<i>KMO Instrument .....</i>	<i>10</i>
4.	BUDGET	11
4.1	TOEGEZEGDE VASTLEGGINGSKREDIETEN (MB).....	11
4.2	VASTLEGGINGS- EN VEREFFENINGSKREDIETEN	11
4.3	INKOMSTEN	12
5.	LENINGEN VAN STAAT TOT STAAT	14
5.1	DOOR FINEXPO BEHANDELDE STAATSLENINGSDOSSIERS	14
5.2	DE AAN DE MINISTERRAAD VOORGELEGDE DOSSIERS	14
5.3	PROGRAMMA -GOEDKEURINGEN EN AANWENDINGEN	14
5.3.1	<i>Programma 2018.....</i>	<i>14</i>
5.3.2	<i>Wijziging van het 2de deel van de 3de fase van het “IT county connectivity” project in Kenia: 17</i>	<i>17</i>
5.3.3	<i>Kenia: aanpassing van de terugbetalingsvoorwaarden en het leningsbedrag van een in het verleden toegekende staatslening om te voldoen aan de concessionaliteitsvoorwaarden opgelegd door het OESO-arrangement .....</i>	<i>17</i>
5.3.4	<i>Aanpassing van de terugbetalingsvoorwaarden teneinde gemengde kredieten aantrekkelijk te houden voor de banken.....</i>	<i>18</i>
5.3.5:	<i>Kennisname van de resultaten van een evaluatiestudie, een prijsstudie en 6 opvolgingsmissies die reeds goedgekeurd werden en die nog in uitvoering zijn of nog uitgevoerd moeten worden.....</i>	<i>18</i>
5.4	FINANCIEEL BEHEER	19
5.4.1	<i>Budgettaire situatie voor 2018 .....</i>	<i>19</i>
5.4.2	<i>In 2018 vastgelegd bedrag : .....</i>	<i>19</i>
5.4.3	<i>In 2018 vereffende bedragen : .....</i>	<i>19</i>
5.4.4	<i>Te verwachten en reëel ontvangen terugbetalingen aan kapitaal en intresten.....</i>	<i>20</i>
6	FINEXPO EN DE OESO	21
6.1	VOORSCHRIFTEN VAN DE OESO-REGELING INZAKE RICHTSNOEREN OP HET GEBIED VAN DOOR DE OVERHEID GESTEUNDE EXPORTKREDIETEN.....	21

6.2	WERKGROEP EXPORTKREDIETEN EN EXPORTKREDIETGARANTIES EN GROEP DEELNEMERS AAN DE REGELING	21
7.	CONCLUSIE	23

1 Finexpo

Het jaarverslag van Finexpo heeft als doel jaarlijkse statistische gegevens over het gebruik van de instrumenten voor financiële exportsteun te verstrekken.

Het Vademecum Finexpo bevat een gedetailleerde beschrijving van de financiële instrumenten die Finexpo hanteert om de Belgische export te steunen. Het is in het Nederlands, het Frans en het Engels te vinden op de website van de FOD Buitenlandse Zaken

http://diplomatie.belgium.be/nl/Beleid/economische_diplomatie/finexpo

1.1 Rol van Finexpo

Het Comité Finexpo is een technisch interministerieel raadgevend comité dat de aanvragen voor financiële exportsteun onderzoekt.

De directeur-generaal van de directie-generaal Bilaterale Zaken van de Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is voorzitter van het Comité.

De taak van het Comité is tweeledig: de export van Belgische kapitaalgoederen en aanverwante diensten steunen en bijdragen aan de ontwikkeling van de begunstigde landen.

"Financiering" en "Export" zijn twee belangrijke begrippen die het Comité bij het bestuderen van de projecten voor ogen houdt, waarbij het tegelijkertijd andere gegevens meeweegt bij de formulering van zijn adviezen.

Om deze twee taken te vervullen hanteert Finexpo financiële instrumenten om de financieringskost, zijnde de rente op de exportkredieten, te verlagen of te stabiliseren.

In 2018 beschikte de FOD Financiën die de leningen van Staat tot Staat beheert over een bedrag van 47 miljoen euro aan vastleggingskredieten en over een bedrag van 20 miljoen euro aan vereffeningskredieten. Deze budgetlijnen zijn op de begroting van Ontwikkelingssamenwerking.

De FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking die de middelen beheert die gereserveerd zijn voor de intrestbonificaties en de stabilisaties beschikte daarvoor over een bedrag van 20.599.000 euro aan vastleggingskredieten en een bedrag van 14.004.000 euro aan vereffeningskredieten.

In 2018 werden voor 6 stabilisatie, intrestbonificatiedossiers, technische assistentie en KMO instrument ministeriële besluiten ondertekend. Het totale kredietbedrag van die 6 dossiers bedroeg 17.817.216,55 euro, plus 3.695.614,45 US\$ tegen 101.735.858 euro in 2017 en 194.537.803 euro in 2016.

1.2 Wie kan een beroep doen op Finexpo ?

Finexpo functioneert binnen een federaal kader dat zijn eigen regels heeft maar dat ook rekening houdt met de internationale regels die de OESO heeft vastgelegd in een *Regeling inzake de richtlijnen voor de exportkredieten* die overheidssteun genieten. Op basis van deze regels kunnen alle bedrijven die actief zijn op het gebied van kapitaalgoederen (of infrastructuur) en aanverwante diensten en die deze uitvoeren of de uitvoer ervan overwegen, op bepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor overheidssteun.

Voor goederen zoals kapitaal- of infrastructuurgoederen en aanverwante diensten worden financieringsovereenkomsten op middellange en lange termijn gesloten. Klanten die belangstelling hebben voor deze goederen kunnen ze immers meestal niet contant of op korte termijn betalen. Ze hebben dan ook nood aan een bankfinanciering die over meer dan 2 jaar loopt.

1.3 Vragenlijst Finexpo

Bedrijven die bij Finexpo overheidssteun willen aanvragen, kunnen niet alleen contact opnemen met het secretariaat van het Comité Finexpo maar ook de standaardvragenlijst downloaden van de site <http://diplomatie.belgium.be> onder de rubriek 'Economische diplomatie'. Finexpo behandelt alle aanvragen op basis van dit online vragenformulier: intreststabilisatie, intrestbonificatie met of zonder gift, gift, Technische assistentie, KMO instrument of lening van Staat tot Staat.

1.4 Vergaderingen van het Comité in 2018

In 2018 kwam het Comité Finexpo 9 maal bijeen en verstreekte het advies over 35 dossiers tegen 27 dossiers in 2017 en 25 dossiers in 2016. De onderverdeling tussen de dossiers is de volgende:

- 13 stabilisatiedossiers tegen 15 in 2017 en 14 in 2016
- 4 nieuwe aanvragen voor intrestbonificaties met aanvullende gift tegen 3 in 2017 en 5 in 2016
- 1 aanvraag voor een gift, tegen 3 in 2017 en 2016
- 7 aanvragen voor Technische assistentie, tegen 3 in 2017 en 2016
- 10 aanvragen het KMO instrument, tegen 3 in 2017.

Het Comité behandelde ook 4 dossiers voor leningen van Staat tot Staat, 2 dossiers in verband met gebonden hulp en 2 dossiers in verband met ongebonden hulp.

2 *Commercieel instrument : intreststabilisatie*

Sinds 2010 zijn de regels voor het vaststellen van de referentierentevoet (de CIRR) gewijzigd met de bedoeling ze af te stemmen op de procedures van de andere lidstaten van de Europese Unie die intreststabilisaties toekennen.

De algemene regel is dat het de CIRR is die geldt op de datum van ondertekening van het commercieel contract – en niet langer die welke geldt op de datum van ondertekening van de financieringsovereenkomst – die wordt gehanteerd voor de toekenning van de intreststabilisatie.

Meer informatie hierover is terug te vinden in het Vademecum Finexpo op de website van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

2.1 *Aantal behandelde dossiers*

In 2018 behandelde Finexpo 13 stabilisatiedossiers tegen 15 in 2017 en 14 in 2016.

2.1.1 *Indeling per exportland*

De 13 stabilisatiedossiers die het Comité Finexpo onderzocht, hadden betrekking op 9 verschillende landen.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal aanvragen voor een intreststabilisatie, ingedeeld naar exportland.

Benin	1	Senegal	1
Indonesië	2	Sri Lanka	1
Kameroen	1	Tunesië	1
Kenia	4	Verenigde Arabische Emiraten	1
Qatar	1		

Rekening houdend met het aantal verzoeken, is het aantal betrokken landen tamelijk groot. 31% van de aanvragen is echter geconcentreerd in één land (Kenia).

2.1.2 *Valuta*

In 2018 waren 12 van de 13 aanvragen voor intreststabilisaties in euro, er was er maar één in US dollars. Echter, in 2017 en 2016 waren alle aanvragen in euro.

In 2018 waren er net als in 2017 en 2016 geen aanvragen voor stabilisatie in Yen en CHF.

2.1.3 Kredieten voor een bedrag van meer dan 50.000.000 EUR

Vóór 2011 werden alleen aanvragen voor stabilisatie met een kredietbedrag van meer dan 50 miljoen euro aan de ministerraad voorgelegd, wanneer deze geen unaniem positief advies van het Comité Finexpo hadden gekregen of geen akkoord van de Inspecteur van Financiën.

Als gevolg van de regeringsmaatregelen inzake begrotingsbehoedzaamheid, moeten sinds 2011 alle dossiers van meer dan 3.100 euro worden voorgelegd aan de ministerraad. Dit betekent dat een toezegging van Finexpo langer op zich laat wachten en dit kan vertragingen veroorzaken in de onderhandelingen tussen de exporteurs en hun buitenlandse koper.

2.1.4 Kredietbedrag

De 13 intreststabilisatiedossiers vertegenwoordigen een totaal kredietbedrag van 416.708.867,22 euro en van 3.695.614,44 US\$.

En 2017 was het totaal kredietbedrag van de 15 dossiers 439.369.772,93 euro.

2.2 Ministeriële besluiten – Stabilisatiedossiers

In 2018 werden er ministeriële besluiten (MB) getekend voor 2 intereststabilisaties. In 2017 en 2016 waren dat respectievelijk 3 en 7 stabilisatiedossiers. In het algemeen blijven de aanvragen voor stabilisatie sinds jaren beperkt en hun aantal daalt samen met de val van de intrestvoeten, maar de exporteurs pleiten niettemin voor het behoud van dit instrument.

2.2.1 Indeling per exportland

In 2018 werden MB's voor stabilisatie ondertekend voor 2 verschillende landen zoals in 2017. In 2016 waren dat 4 landen.

De landen waarvoor in 2018 een MB werd ondertekend zijn.

Kaapverdië	1
Verenigde Arabische Emiraten	1
Totaal	2

2.2.2 Deviezen

In 2018 werden twee MB's getekend, een voor een dossier in euro en een voor een dossier in US\$. In 2017 zoals in 2016 werden alle MB's getekend voor dossiers in euro.

2.2.3 Kredietbedragen

In 2018 bedraagt het kredietbedrag van de stabilisaties 3.145.657,82 euro en 3.695.614,44 US \$. Voor al deze dossiers werd een totale vastlegging gedaan van 65.381,29euro.

In 2017 bedroeg het kredietbedrag van de stabilisaties 69.005.628,30 euro, voor een totaal vastleggingsbedrag van 2.939.770 euro.

In 2016 bedroeg het kredietbedrag van de stabilisaties 173.643.769,09 euro. Voor al deze dossiers werd er een totale vastlegging gedaan van 2.354.503,27 euro.

3. Hulpinstrumenten : intrestbonificatie, gift, technische assistentie en KMO instrument

3.1 Aantal behandelde dossiers

In de loop van 2018 onderzocht de dienst Finexpo 22 nieuwe aanvragen voor de bovengenoemde hulpinstrumenten.

3.2 Intrestbonificaties

Zoals in 2017 werd in 2018 geen enkele aanvraag voor een gewone intrestbonificatie ingediend. Dit is onder andere toe te schrijven aan de hoge liquiditeitskosten die samenhangen met de (lange) terugbetalingsperiode.

3.3 Intrestbonificaties met gift

In 2018 werd voor 4 dossiers een intrestbonificatie met aanvullende gift aangevraagd. De dossiers hadden voornamelijk betrekking op de sector ziekenhuisuitrusting, waterzuiveringsinstallatie en IT netwerk.

In 2018 waren de 4 projecten goed voor een totaal kredietbedrag van 32.445.124,22 euro. Het mogelijke vastleggingskrediet (budgettaire impact) bedroeg 16.616.060,45 euro.

In 2017 waren er 3 dossiers van intrestbonificatie met aanvullende gift die goed waren voor een totaal kredietbedrag van 24.474.052,21 euro. Het mogelijke vastleggingskrediet bedroeg 11.452.098,81 euro.

Algemeen kan worden gesteld dat intrestbonificaties met aanvullende gift goed in de markt liggen omdat de begunstigde landen vooral in crisistijd de voorkeur geven aan kortere terugbetalingsperiodes. Met de gift kan ook de credendopremie geheel of gedeeltelijk worden betaald.

De onderstaande tabel bevat de exportlanden waarvoor Finexpo in 2018 dossiers van intrestbonificatie met gift onderzocht. De tabel vermeldt ook de betreffende sector, het kredietbedrag en de budgettaire impact van het project.

Land	Sector	Kredietbedrag	Budgettaire impact
Kenia	IT Netwerk	7.955.722,97 €	4.112.165,63 €
Kenia	waterzuiveringsinstallatie	8.451.749,28 €	4.531.373,67 €
Indonesië	ziekenhuisuitrusting	7.942.307,42 €	3.853.098,92 €
Sri Lanka	ziekenhuisuitrusting	8.095.344,58 €	4.119.422,23 €
	Totaal	32.445.124,22€	16.616.060,45 €

3.4 Gift

In 2018 onderzocht het Comité Finexpo 1 nieuwe aanvraag voor een zuivere gift, tegen 3 aanvragen in 2017 en 2 in 2016.

In 2018 betrof het een elektrificatieproject in Kenia .

Het mogelijke vastleggingskrediet (budgettaire impact) bedroeg 420.000 euro.

De aanvraagprocedure voor een gift is te vinden op de website van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

3.5 Technische assistentie:

Dit instrument werd gelanceerd in januari 2016. Het doel ervan is tweeledig:

- a) bijdragen aan de ontwikkeling en implementatie van investeringsprojecten die de voorraad van de fysische kapitaalstock in een ontwikkelingsland doen toenemen,
- b) ervoor zorgen dat het menselijk kapitaal groeit door middel van kennis en technologieoverdracht.

In 2018 onderzocht het Comité Finexpo 7 aanvragen voor een gift voor technische assistentie. Het aantal was 3 in 2017.

De bestemmingslanden van deze 7 projecten waren: Guinea, Libanon, Algerije, Madagascar, Zambië, Senegal en Burkina Faso.

Het totaal geraamde contractbedrag van de 7 projecten is ongeveer 134.948.295,57 euro.

Het mogelijke vastleggingskrediet (budgettaire impact) bedroeg 1.788.196,87 euro.

3.6 KMO instrument (Innovatief product):

Gecreëerd in juni 2017 laat het KMO instrument Belgische KMO's toe om de eerste maal een innovatief product te exporteren door middel van een gift die tussen de 80,01% en 100% van de contractwaarde dekt. Door dit demonstratieproject kan het bedrijf zijn kansen vergroten om een buitenlandse afzetmarkt voor zijn nieuw product te vinden. Het product dient geëxporteerd te worden naar ontwikkelingslanden met lage en midden inkomens die terug te vinden zijn op de DAC lijst. Het dient tevens te gaan over de eerste export van het product. De producten en aanverwante diensten, die ontwikkeld worden, dienen volledig functioneel te zijn. Het gaat dus over afgewerkte producten of diensten en niet over producten die zich in een testfase bevinden.

Deze producten dienen eveneens innovatief te zijn.

In 2018 onderzocht het Comité Finexpo 10 aanvragen voor dit instrument. Het betrof hoofdzakelijk projecten in Vietnam, Tsjaad, Kameroen, Ivoorkust, India en Guinea: De betrokken sectoren zijn: rurale elektrificatie, bodemsanering, detectie van waterlekken, waterzuivering.

De aanvraagprocedure voor het KMO instrument is te vinden op de website van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

3.7 **Ministeriële besluiten :**

In 2018 werden er 4 ministeriële besluiten ondertekend. Het betreft aanvragen voor intrestbonificatie met aanvullende gift, voor technische assistentie en voor het KMO instrument (eerste export van een innovatief product).

3.7.1 *Interestbonificatie met aanvullende gift:*

In 2018 werd er een ministerieel besluit ondertekend voor een intrestbonificatie met gift, tegen 4 in 2017 en 2 in 2016.

In 2018 werd de bonificatie met gift toegekend voor een project in Vietnam. Het kredietbedrag bedroeg 8.177.558,73 euro en het uiteindelijke vastleggingsbedrag 4.282.948,89 euro.

In 2017 werden de vier bonificaties met gift toegekend voor projecten in Kenia. Het kredietbedrag bedroeg 24.474.052,21 euro en het uiteindelijke vastleggingsbedrag 11.452.098,81 euro.

In 2016 werden de twee bonificaties met gift respectievelijk toegekend voor een project in Kenia en een in Vietnam. Het kredietbedrag bedroeg 20.894.034,84 euro en het uiteindelijke vastleggingsbedrag 8.769.809,43 euro.

3.7.2 *Technische assistentie:*

In 2017 werden er twee ministeriële besluiten ondertekend voor technische assistentie.

Deze giften werden gegeven voor projecten in Algerije en Soedan. Het contractbedrag bedroeg 38.874.696 euro.

3.7.3 *KMO Instrument*

In 2018 werden er twee ministeriële besluiten ondertekend voor het KMO instrument.

Aangezien dit de allereerste dossiers voor dit instrument zijn, is er geen vergelijking met voorgaande jaren mogelijk.

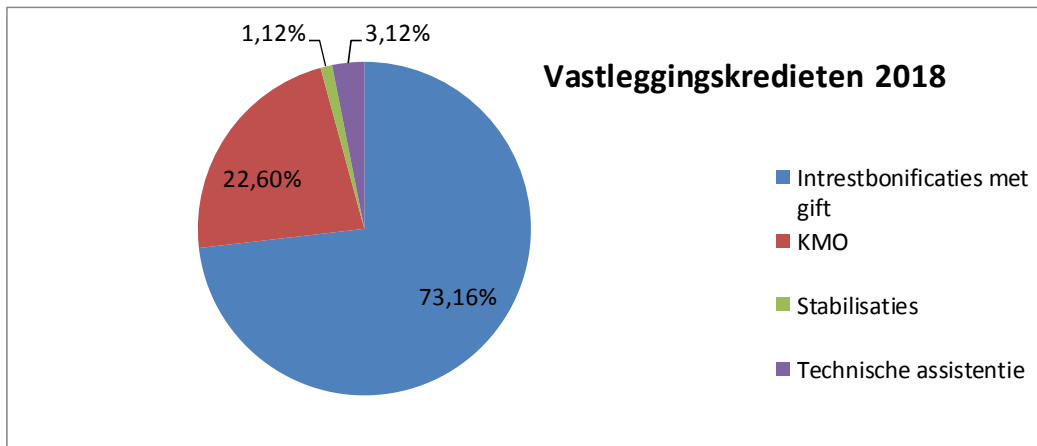
De twee aanvragen hadden respectievelijk betrekking op een project in Ivoorkust voor een contractbedrag van 623.000 euro en een project in Oeganda voor een contractbedrag van 699.945,07 euro. Het uiteindelijke vastleggingsbedrag bedroeg 1.322.945,07 euro (100% gift).

4. Budget

4.1 Toegezegde vastleggingskredieten (MB)

Eind 2018 bedroeg het totale vastleggingsbedrag 5.848.065,72 euro, uitgesplitst in 65.381,25 euro voor de vastgelegde stabilisaties, 4.282.948,89 euro voor de intrestbonificatie met gift en 182.750,47 euro voor technische assistentie. Er was geen vastlegging voor een gift. Het totale vastleggingsbedrag bedroeg 18.106.661 euro in 2017 en 11.124.312,70 euro in 2016.

Van het totale vastleggingsbedrag in 2018 ging 73% naar de intrestbonificatie met gift, 1 % naar intreststabilisaties, 3% voor technische assistentie en 23% voor het KMO Instrument. De verhoudingen waren in 2017 83% voor de interestbonificaties met aanvullende gift, 16% voor de intreststabilisaties en 0,5% voor technische assistentie.

4.2 Vastleggings- en vereffeningkredieten

In 2018 beschikte Finexpo over een vastleggingsbedrag van 20.599.000 euro voor de stabilisaties, de bonificaties met of zonder aanvullende gift, de giften, de gift voor technische assistentie en het KMO instrument. Het vereffeningkrediet voor deze instrumenten bedroeg 14.004.000 euro.

De onderstaande tabel geeft de evolutie weer tussen 2008 en 2017 van de op het budget toegestane vastleggingskredieten en vereffeningkredieten.

Jaar	Vastlegging	Vereffening
2008	37.052.000,00 €	15.570.000,00 €
2009	37.052.000,00 €	19.664.000,00 €
2010	37.052.000,00 €	23.830.000,00 €
2011	37.052.000,00 €	23.830.000,00 €
2012	37.390.000,00 €	26.460.000,00 €
2013	34.600.000,00 €	22.420.000,00 €
2014	34.700.000,00 €	24.000.000,00 €
2015	28.183.000,00 €	20.209.000,00 €
2016	23.570.000,00 €	15.662.000,00 €
2017	21.549.000,00 €	14.122.000,00 €

Finexpo besteedt het meeste van zijn budgettaire middelen aan de concessionele hulpinstrumenten en deze brengen altijd uitgaven met zich mee.

4.3 Inkomsten

Op de zesmaandelijke vervaldag van een dossier wordt op basis van de CIRR (Commercial Interest Reference Rate) en de Euribor/Libor op 6 maanden berekend of er voor de Staat inkomsten of uitgaven zijn. Als de Euribor/Libor, vermeerderd met de bankcommissie, hoger is dan de CIRR, komt het verschil van de hieruit voortvloeiende financieringskosten ten laste van de Staat. Als de Euribor/Libor, vermeerderd met de bankcommissie, lager is dan de CIRR, betaalt de betrokken bank het verschil aan de Staat.

Elk stabilisatiedossier waarvoor een ministerieel besluit wordt opgesteld, wordt gestabiliseerd op het niveau van de CIRR die geldig was op het moment van ondertekening van het commercieel contract of op het moment van ondertekening van de financieringsovereenkomst als die meer dan zes maanden na ondertekening van het commercieel contract tot stand komt. De CIRR wordt maandelijks vastgesteld door de OESO.

In 2018 werden in totaal 9.807.880,85 euro aan overheidsinkomsten verworven dankzij de tegemoetkomingen in expordossiers, tegen 12.857.273 euro in 2017 en 15.089.000 euro in 2016.

Zoals blijkt uit de onderstaande grafiek zijn de overheidsinkomsten de laatste jaren gestegen als gevolg van de historisch lage rentevoeten en van het feit dat het verschil tussen rentevoeten op lange termijn en rentevoeten op korte termijn aanzienlijk kleiner is geworden.

De door Finexpo gehanteerde contractuele rentevoet of CIRR bedroeg in de meeste gevallen meer dan het herfinancieringsstarief van de banken (Euribor / Libor), vermeerderd met de bankcommissie.

Er dient wel te worden aangestipt dat de inkomsten die sinds vele jaren ten gunste van de Belgische staat werden verworven, in de toekomst uitgaven kunnen worden in geval de intrestvoeten opnieuw zouden gaan stijgen.

Inkomsten :

Jaar	Bedrag
2008	1.400.000 €
2009	55.400.000 €
2010	11.440.000 €
2011	9.870.000 €
2012	9.630.000 €
2013	15.427.651 €
2014	12.204.955 €
2015	15.345.104 €
2016	15.089.000 €
2017	12.857.273 €
2018	9.807.880 €

Als blijkt dat bepaalde rentevoeten lager zijn dan de contractuele rentevoet (CIRR), kan het gebeuren dat klanten vervroegd willen terugbetalen. Om het inkomstenverlies van een vervroegde terugbetaling voor de overheid te compenseren, voorziet Finexpo sinds januari 2002 in een boeteclausule voor alle nieuwe aanvragen voor een intereststabilisatie. Op grond van deze clausule kan de overheid een bijdrage vorderen in het geval van een vrijwillige vervroegde terugbetaling. In de praktijk blijven deze aanvragen eerder beperkt.

5. Leningen van Staat tot Staat

5.1 Door Finexpo behandelde staatsleningsdossiers

Finexpo behandelde in 2018 4 dossiers in verband met gebonden hulp en 2 dossiers in verband met ongebonden hulp.

5.2 De aan de ministerraad voorgelegde dossiers

Er werd 1 project aan de ministerraad voorgelegd voor akkoord. Het betrof een nieuw project in Burkina Faso dat goedgekeurd werd op 7 september 2018. De ministerraad werd tevens geïnformeerd omtrent de wijziging van het tweede deel van de derde fase van het “IT county connectivity” project in Kenia gefinancierd met een staatslening ten bedrage van 11.894.975 euro.

Er werd ook een mededeling gedaan aan de ministerraad omtrent de wijziging van een deel van de derde fase van een project in Kenia en een verzoek om het bedrag en de terugbetalingsvoorwaarden van een in het verleden aan Kenia toegekende staatslening voor de bouw van een windmolenpark aan te passen om te voldoen aan het OESO-arrangement.

Daarnaast werd de goedkeuring gevraagd om ook in 2018 voor gemengde kredieten het aandeel van het commercieel krediet structureel op minimum één derde van het totaal krediet vast te leggen.

5.3 Programma -goedkeuringen en toepassingen

5.3.1 Programma 2018

Het programma voor leningen aan vreemde Staten dat door de wet die de algemene uitgavenbegroting van 2018 regelt, werd goedgekeurd, bedraagt 47.000.000 euro. De ministerraad heeft op 19 oktober 2018 voor een totaal bedrag van 8.000.000 euro leningen van Staat tot Staat goedgekeurd.

Deze goedkeuring op het programma 2018 had betrekking op 1 land :

Land	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Burkina Faso				3.811.225			8.000.000
Burundi		5.700.000					
Ghana		2.438.400					
Guinea					6.494.000	3.000.000	
Kaapverdië						6.725.000	
Kenia		4.584.970	9.525.000	22.008.285	11.970.000	9.971.650	
Madagascar					8.000.000		
Mongolië		3.842.100					
Niger				10.100.000			
Soedan		3.750.000		550.430			
Sri Lanka					12.000.000		
Togo			8.885.110				
Vietnam	7.058.000	4.934.350					
Totaal	7.058.000	24.889.820	18.410.110	36.469.940	38.464.000	19.696.650	8.000.000

Hierna volgt een korte beschrijving van het goedgekeurde project:

Burkina Faso: aanvraag voor de financiering van een project voor de installatie van 27 watervoorzieningsnetwerken in de regio Centre-Est. Deze aanvraag houdt tevens rekening met de vraag van de minister van Ontwikkelingssamenwerking om het nieuwe samenwerkingsprogramma in Burkina Faso aan te vullen met andere beleidsinstrumenten via interventies van andere diensten/instellingen waardoor de Belgische aanwezigheid en zichtbaarheid wordt verhoogd. Het is duidelijk dat Finexpo hier een rol kan spelen via het instrument ongebonden staatsleningen.

Dit project komt tegemoet aan het groot tekort aan drinkbaar water waarmee het land te kampen heeft. Drinkwatervoorziening is essentieel voor een land als Burkina Faso. Om de sociaaleconomische situatie van de voortdurend toenemende bevolking te verbeteren tracht de regering met behulp van financiële en technische partners de toegang tot drinkbaar water te verbeteren. Dit blijft echter een grote uitdaging voor de regering en haar partners. Het gebrek aan moderne waterputten met drinkbaar water heeft als gevolg dat de bevolking, vooral vrouwen en kinderen, dagelijks lange afstanden moet afleggen om water te gaan halen waardoor ze vaak voor de gemakkelijkste oplossing kiezen en water nemen in nabije rivieren, geïnfecteerde putten en onhygiënische bronnen waardoor de risico's voor infecties en ziektes sterk toenemen.

De regio Centre-Est is hierop geen uitzondering. De regio is uitgestrekt, de sociale instellingen voor gezondheid en onderwijs liggen op grote afstanden en de nutsvoorzieningen zijn schaars. Het ontwikkelingsprogramma van België heeft gekozen voor de socio-economische ondersteuning van deze regio, en dit op het gebied van ondernemerschap, veiligheid voor de lokale bevolking en reproductieve gezondheid. Het voorgesteld project draagt bij tot dit programma en zal tevens de relaties met de lokale besturen en partners ten goede komen. De ontwikkelingsrelevantie van dit project staat dus buiten kijf. Het project komt ook tegemoet aan de plannen van de regering om de sociale en economische toestand van

het land grondig aan te pakken en het hoofd te bieden aan de vele uitdagingen om de levensstandaard van de bevolking te verhogen in het kader van het “Plan National de Développement Economique et Social” (PNDES 2020). De regering wil daarmee ook tegemoet komen aan de ontwikkelingsdoelstellingen van de Agenda 2030.

Het voorgesteld project voorziet dus de installatie van 27 drinkwatervoorzieningsnetwerken op basis van groot debiet putboringen en omvat de volgende elementen:

Een implantatiestudie voor 34 groot debiet boringen waarvan er 27 weerhouden zullen worden voor het aanleggen van een drinkwatervoorzieningsnetwerk.

Per netwerk dient een technische en socio-economische doenbaarheidsstudie uitgevoerd te worden voor de verwezenlijking van minimum 7 standpijpen en 50 privé-aansluitingen.

De aanleg van de 27 eigenlijke drinkwatervoorzieningsnetwerken die uitgebaat zullen worden door de gebruikers.

De organisatie van een praktische stage van 4 maanden voor 10 jongeren in het domein van drinkwatervoorzieningsnetwerken.

In de aanvraag wordt vermeld dat de totale kostprijs van het project wordt geschat op 8.993.425 euro waarvan 10% ten laste genomen wordt door het land. Er wordt een staatslening gevraagd voor de financiering van het saldo van 8.094.082 euro wat dus het maximaal bedrag van 8 miljoen euro voor ongebonden staatsleningen overschrijdt. De staatslening zal dus beperkt worden tot 8 miljoen euro.

De budgetten voor de aanleg van de eigenlijke 27 drinkwatervoorzieningsnetwerken, de institutionele steun & capaciteitsopbouw en het projectbeheer vertegenwoordigen respectievelijk 91,64%, 6,58% en 1,78% van het totaal budget.

Het project zal ten goede komen aan 27 netwerken x 3.500 personen/netwerk = 94.500 personen. Rekening houdend met het totaal budget van 8.993.425 euro komt dit neer op een bedrag van 95 euro per persoon.

Aangezien het om een ongebonden lening gaat en er een internationale aanbesteding dient georganiseerd te worden, wordt voorgesteld om tevens een gift voor technische assistentie van maximaal 3% of 240.000 euro goed te keuren. Deze gift kan gebruikt worden in het kader van de institutionele steun en capaciteitsopbouw en kan dus enkel toegekend worden aan Belgische bedrijven die meedoen aan de internationale aanbesteding. Op die manier kunnen deze bedrijven dan een korting van 3% op het maximaal contractbedrag van 8 miljoen geven.

Zoals voor alle ongebonden leningen zal aan Enabel gevraagd worden om in een eerste fase de internationale aanbesteding en in een tweede fase de eigenlijke uitvoering van het project op te volgen. De kosten voor deze 2 opdrachten worden geraamd op 100.000 euro. Dit bedrag is niet inbegrepen in de staatslening en zal via de basisallocatie 184002121101 S0171106 gefinancierd worden.

5.3.2 Wijziging van het 2de deel van de 3de fase van het “IT county connectivity” project in Kenia:

Het “IT county connectivity” project in Kenia wordt uitgevoerd in drie fasen. De reeds grotendeels uitgevoerde fasen 1 en 2 van dit project voorzien de connectiviteit op de National Optical Fiber Backbone Infrastructure (NOFBI) van de 47 county hoofplaatsen en vier bijkomende steden. In elk van deze plaatsen is een draadloos communicatienetwerk geïnstalleerd dat overheidsinstanties toelaat zich te verbinden op de NOFBI.

Aangezien fase 3 enerzijds de verdere uitbreiding van de infrastructuur en anderzijds de installatie van software toepassingen inhoudt, werd het in 2 delen opgesplitst. Het infrastructuurcontract voor een bedrag van 8.116.922,00 euro wordt gefinancierd met een rentebonificatie plus aanvullende gift. Voor de financiering van de integratie van de software toepassingen werd een staatslening van 11.894.975 euro goedgekeurd in 2016 als onderdeel van een gemengd krediet van in totaal 16.865.124,16 euro.

Het was de bedoeling dat het gemengd krediet de integratie van de uiteenlopende softwaretoepassingen in de counties zou financieren. Dit moest het mogelijk maken om in de toekomst alle informatie betreffende de verschillende counties op gemeenschappelijke basis te beheren. Er werd gedacht aan softwaretoepassingen voor de bevolkingsregisters, het beleid van het overheidspersoneel en de leerkrachten, evenals het beleid van de financiële transacties. De Keniaanse autoriteiten geven echter de prioriteit aan connectiviteit, enerzijds omdat de nood aan connectiviteit tussen en binnen de counties nog enorm groot is en anderzijds omdat zonder connectiviteit er geen diensten of applicaties aangeboden kunnen worden. Op aanvraag van de Keniaanse autoriteiten zal het tweede deel van de derde fase dus de nadruk leggen op infrastructuurwerken om de connectiviteit binnen en tussen de counties te verhogen. Deze wijziging heeft geen impact op het bedrag van de staatslening.

5.3.3 *Kenia: aanpassing van de terugbetalingsvoorwaarden en het leningsbedrag van een in het verleden toegekende staatslening om te voldoen aan de concessionaliteitsvoorwaarden opgelegd door het OESO-arrangement*

Op 15 juli 2017 kende de ministerraad een staatslening van 11.970.000 euro toe aan Kenia in het kader van de derde fase van de bouw van een windmolenpark in de Ngong Hills in Kenia op een dertigtal km van Nairobi. De totale kostprijs van deze fase bedraagt 18 miljoen euro. Dit project werd genotificeerd aan de DDR van 2,8% geldig voor 2015 zodat het aandeel van de gebonden staatslening in het gemengd krediet 11.970.000 euro bedraagt en de terugbetalingsvoorwaarden voor de staatslening vastgelegd werden op 40 jaar met een gratieperiode van 15 jaar. De uitvoering van dit project heeft vertraging opgelopen omwille van verschillende administratieve moeilijkheden op het niveau van het gastland. Ondertussen is de geldigheidsperiode van 2 jaar van de notificatie verlopen en dient het project opnieuw genotificeerd te worden aan de DDR van 2,3% geldig voor 2018. Dit houdt in dat, rekening houdend met de verdeelsleutel van 31%/69% voor gemengde kredieten, de staatslening verhoogd zou moeten worden van 11.970.000,00 euro naar 12.420.000,00 euro. Teneinde het budget op korte termijn niet onnodig te belasten en teneinde de oorspronkelijke samenstelling van het gemengd krediet zo minimaal mogelijk te wijzigen, wordt voorgesteld om de terugbetalingsvoorwaarden van de staatslening aan

te passen en de terugbetalingsperiode vast te leggen op 41 jaar met een gratieperiode van 25 jaar. De verhouding commercieel krediet/staatslening dient in dit specifiek geval dan 34%/66% of 11.880.000 euro / 6.120.000 euro te bedragen wat betekent dat de staatslening licht verminderd wordt met 90.000 euro. Op die manier wordt voldaan aan de concessionaliteitsvoorwaarden opgelegd door het OESO-arrangement (giftelement van 35%)..

5.3.4. Aanpassing van de terugbetalingsvoorwaarden teneinde gemengde kredieten aantrekkelijk te houden voor de banken

In juli 2016 besliste de ministerraad om in 2016 het principe te handhaven dat voor gemengde kredieten het aandeel van het commercieel krediet structureel op minimum één derde van het totaal krediet vastgelegd wordt. Voor 2017 betekent dit dat de terugbetalingsperiode van de staatsleningen 45 jaar wordt en dat de gratieperiode verlengd wordt tot 25 jaar. Voor 2018 wordt door de stijging van de DDR tot 2,3% de terugbetalingsperiode verminderd naar 41 jaar inclusief een gratieperiode van 21 jaar. Voor pure staatsleningen, dus deze die niet gekoppeld worden aan een commercieel krediet, kan de gebruikelijke terugbetalingstermijn van 30 jaar inclusief een gratieperiode van 10 jaar gehandhaafd blijven.

5.3.5: Kennisname van de resultaten van een evaluatiestudie, een prijsstudie en 6 opvolgingsmissies die reeds goedgekeurd werden en die nog in uitvoering zijn of nog uitgevoerd moeten worden.

De studies :

- Uitvoering van een evaluatiestudie van de eerste fase van het project voor de behandeling van medisch afval met Ecosteryl installaties uitgevoerd door het bedrijf AMBUitvoering van een prijsstudie voor een ruraal elektrificatieproject in Kenia voorgesteld door het bedrijf TPF Econoler.

Deze studies zullen uitgevoerd worden door Enabel.

De opvolgingsopdrachten (ongebonden leningen):

- Opvolging van de uitvoering van een ICT onderwijsproject in Ghana. Dit project voorziet ICT-ontwikkeling in 240 secundaire scholen met inbegrip van de lerarenopleiding. Dit project werd aanvankelijk opgevolgd door het ICT4D team van de VUB maar door onvoorziene omstandigheden werd deze taak overgenomen door Enabel. Heteindverslag van Enabel werd opgemaakt in april 2019.
- Opvolging van de internationale aanbestedingsprocedure in het kader van het drinkwatervoorzieningsproject in Donsin in Burkina Faso. Dit project betreft de drinkwatervoorziening voor de diverse locaties waar de bevolking die moet wijken voor de nieuwe luchthaven van Donsin gevestigd zal worden. Deze opdracht werd uitgevoerd door Enabel (uitgevoerd).
- Opvolging van een drinkwatervoorzieningsproject in Niamey, Niger. Dit project maakt onderdeel uit van een project dat in parallel gefinancierd wordt door de BEI, l'Agence Française de Développement en Nederland. Deze opdracht werd afgesloten in het voorjaar van 2019.

- Opvolging van het drinkwatervoorzieningsproject in Donsin in Burkina Faso. Dit project betreft de drinkwatervoorziening voor de diverse locaties waar de bevolking die moet wijken voor de nieuwe luchthaven van Donsin gevestigd zal worden. Deze opdracht werd uitgevoerd door Enabel.
- Opvolging van de uitvoering van een drinkwatervoorzieningsproject in Guinee. Dit project betreft de plaatsing van mini-waterzuiveringsinstallaties in 120 geïsoleerde dorpen. Deze opdracht werd uitgevoerd door Enabel
- Opvolging van een project voor de installatie van drie zonne-energiecentrales met een totale capaciteit van 5MW in Madagaskar. Deze opdracht wordt uitgevoerd door Enabel.
- Opvolging van de aanbestedingsprocedure van een project voor maritieme veiligheid in Guinee. Deze opdracht werd uitgevoerd door Enabel.

5.4 Financieel beheer

5.4.1 Budgettaire situatie voor 2018

Voor het jaar 2018 wordt in de algemene uitgavenbegroting machtiging verleend een programma voor leningen aan vreemde Staten te onderhandelen ten belope van 47.000.000 euro.

De aan te wenden vastleggingskredieten en vereffeningskredieten op de basisallocatie 14.54.14.84.44 van de begroting van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse handel en Ontwikkelingssamenwerking bedroegen respectievelijk 47.000.000 euro en 20.000.000 euro.

5.4.2 In 2018 vastgelegd bedrag :

Land	Bedrag
Burkina Faso	€ 8.000.000,00

Het totaal vastgelegde bedrag is 8.000.000 euro wat een saldo geeft van 39.000.000 euro.

5.4.3 In 2018 vereffende bedragen :

Land	Bedrag
Burkina Faso	815.010,73
Ghana	€ 2.396.307,11
Guinea	€ 1.587.998,68
Kenia	€ 73.681,41
Kenia	€ 1.554.704,18
Kenia	€821.912,33
Kenia	€ 3.886.790,98
Kenia	€2.303.621,99
Mongolië	€ 2.146.983,62
Niger	€ 4.412.988,97
Totaal	€ 20.000.000

Saldo € 0

5.4.4 *Te verwachten en reëel ontvangen terugbetalingen aan kapitaal en intresten*

De verwachte bedragen aan kapitaal en intresten voor de vervaldagen in de loop van 2018 en op 31 december 2018 bedragen respectievelijk 21.328.545,38 euro en 992.711,40 euro. De te verwachten achterstallen op 31 december 2018 bedragen 17.955.320,71 euro.

In de loop van 2018 werd werkelijk ontvangen aan kapitaal 18.538.678,88 euro en aan intresten 669.339,02 euro.

Volgende landen zijn hun verplichtingen voor de vervaldag van 31 december 2018 volledig nagekomen :

Algerije, Angola, Bangladesh, Bosnië, China, Dominicaanse Republiek, Egypte, Ecuador, Filipijnen, Ghana, Indonesië, Jamaïca, Jordanië, Kroatië, Libanon, Malawi, Malediven, Mali, Marokko, Mozambique, Nepal, Soedan en Turkije.

Burkina Faso, Mali en Senegal betaalden voor de vervaldag van 31 december 2018 een gedeelte van hun kapitaal en/of intresten terug.

Cuba, Gabon (gedeeltelijk), Indonesië, Kenia en Peru, kwamen hun vervaldagen, ingevolge amenderingsprotocollen, in de loop van 2018 na.

Djibouti, Gambia, Kaapverdië, Kameroen, Kenia, Mongolië, Syrië, Tanzania Tunesië (swap overeenkomst in onderhandeling), Zambia en Zimbabwe zijn hun verplichtingen op 31.12.2018 niet op tijd nagekomen.

Volgende landen betaalden hun achterstallen geheel of gedeeltelijk in 2018: Algerije, Burkina Faso, China, Ghana, Kaapverdië, Kameroen, Malawi, Mali, Marokko, Senegal en Soedan.

6 Finexpo en de OESO

6.1 Voorschriften van de OESO-regeling inzake richtsnoeren op het gebied van door de overheid gesteunde exportkredieten

Met betrekking tot de activiteiten van de dienst Finexpo gelden zowel interne voorschriften die het verloop van de activiteiten bepalen als voorschriften die voortvloeien uit een gentlemen's agreement op basis van de OESO-regeling inzake exportkredieten die overheidssteun genieten.

De internationale bepalingen die de OESO-lidstaten onderschrijven, beogen een "equal level playing field" te creëren tussen de overheidsinstanties die exportsteun mogen verlenen.

Behalve de bepalingen betreffende de commerciële exportkredieten die de hoofdmoot van de OESO-regeling vormen, zoals het vastleggen van de CIRR-rentevoeten, de maximale terugbetalingstermijn, het bedrag van de minimumpremies (benchmark), de dekking van de lokale uitgaven, enz., legt de Regeling ook de voorschriften vast ter omkadering van alle aspecten van concessionele hulp op het gebied van export.

Op basis van de door de Wereldbank opgestelde tabellen met het Bruto Nationaal Inkomen (BNI) per capita, legt de Regeling jaarlijks ook een lijst van landen vast die in aanmerking komen voor gebonden hulp (BNI/capita lager dan 3.896 US dollar in 2016).

Of een land wel of niet in aanmerking komt voor concessionele hulp wordt bepaald aan de hand van de statistische gegevens van de Wereldbank over het BNP per capita. Een land wordt toegevoegd aan of afgevoerd van de lijst van in aanmerking komende landen wanneer het BNI/capita van dat land twee jaar na elkaar hoger of lager was dan de BNI/capita-drempel, die als criterium wordt gehanteerd voor het wel of niet verstrekken van concessionele hulp.

In 2018 waren er geen wijzigingen in de lijst van landen die in aanmerking komen voor gebonden hulp.

De Regeling bepaalt eveneens de procedures voor commerciële kredieten en voor hulpkredieten. Hieruit spreekt de wens om tot een maximale transparantie te komen en concurrentievervalsing tussen de deelnemers in de mate van het mogelijke tegen te gaan.

6.2 Werkgroep exportkredieten en exportkredietgaranties en groep deelnemers aan de Regeling

De werkgroepen – de groep deelnemers aan de Regeling (Participants) en de werkgroep exportkredieten en exportkredietgaranties (Export Credit Group) – hebben in 2018 de werkzaamheden voortgezet in verschillende domeinen :

- a) Gelet op de hoge liquiditeitskosten die de banken in een aantal OESO-landen vragen, werd in 2013 door de Participants begonnen met de herziening van de CIRR en van de regels die inzake de minimale intrestvoeten dienen te worden nageleefd. Deze werkzaamheden werden in 2017 voortgezet, maar tot op heden zonder akkoord aangezien er nog steeds grote verschillen zijn tussen de aanpak van de banken en de systemen die in verband met de CIRR worden aangewend in de OESO-landen. Er werd verschillende keren vergaderd over de operationele en structurele aspecten van de CIRR.
- b) De IWG-werkgroep over de «outreach » die tot doel heeft China en onder meer andere BRICS-landen ertoe aan te zetten om toe te treden tot de Regeling over exportkredieten zette in 2018 haar werkzaamheden voort. Er werden in 2018 een aantal IWG-vergaderingen georganiseerd. Er werden ook werkgroepen opgericht waarin gewerkt wordt rond bepaalde thema's en waarover verslag wordt uitgebracht tijdens de IWG-vergaderingen.
- c) De herziening van de Aanbeveling van 2006 betreffende de anti-corruptie maatregelen werd in 2018 aangenomen.
- d) Op vraag van een aantal Participanten wordt het aantal jaarlijkse vergaderingen in Parijs herzien vanaf 2019. Voorheen waren er drie vergaderingen: in maart, juni en november. Vanaf 2019 zal er gekeken worden of de agenda drie vergaderingen rechtvaardigt en indien niet zal er een vergadering geannuleerd worden.

7. Conclusie

Finexpo is voornamelijk een instrument ter ondersteuning van de Belgische exporteurs. Toch gaat exportsteun sinds een aantal jaren samen met officiële ontwikkelingshulp. Dit betekent dat het comité Finexpo projecten financieel kan ondersteunen die een duurzaam effect hebben op de ontwikkeling van de armste landen en die hun buitenlandse schuld niet verzwaren. Dat is het doel van duurzame steun ('sustainable lending') die ook bij de OESO veel aandacht krijgt.

In dat verband moet worden benadrukt dat slechts een beperkt aantal landen deel uitmaakt van de Finexpo-portefeuille (waaronder Vietnam, Kenia, Sri Lanka), wat negatieve gevolgen kan hebben voor het gebruik van de Finexpo-budgetten als zou blijken dat een van deze landen niet langer in aanmerking komt voor gebonden hulp of maatregelen ter vermindering van de buitenlandse schuld zou treffen. Finexpo stelt zich als doel de exporteurs ertoe te bewegen op nieuwe markten en in nieuwe landen te werken.

In die zin heeft het secretariaat van Finexpo verder werk gemaakt van een intern strategisch kader en van de formulering van meer nauwkeurige en relevante criteria voor de keuze van met overheidssteun gefinancierde projecten. In dat verband komt het Vademecum Finexpo van pas.